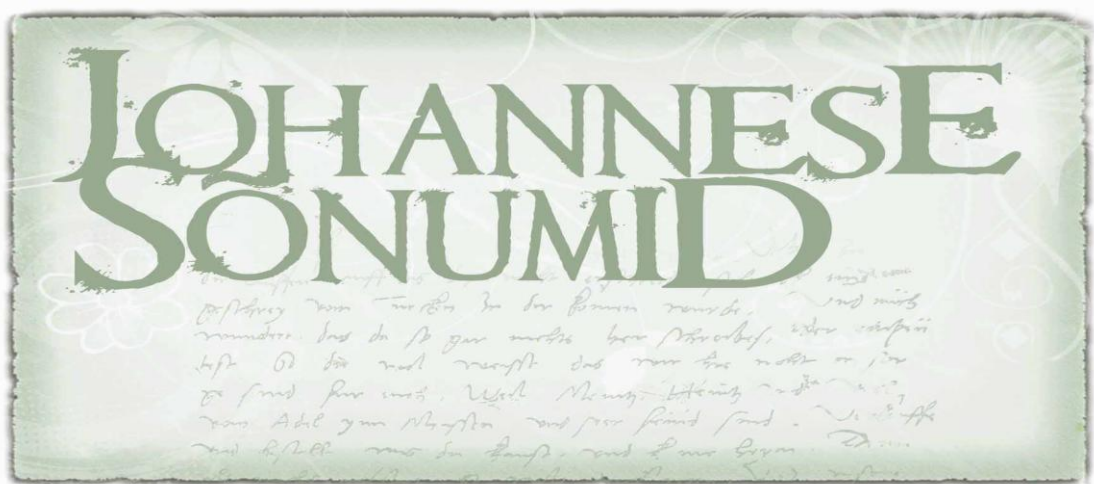

EELK Haapsalu Püha Johannese kogudus AUGUST 2026

KUU JUHTSALM JA PALVE

*Kes tahab mind teenida, peab järgnema mulle, ja kus olen mina, sinna saab ka mu teenija.
Kes iganes mind teenib, seda austab mu Isa. Jh 12:26*

Armuline Jumal,
Sinu sulane ja tunnistaja püha Laurentius jagas kiriku aarded vaestele
ja kinnitas, et kannatajad on Sinule eriliselt tähtsad.
Ärata meidki elama tõelises vennalikus armastuses,
et me teeme head ja jagame oma võimalusi ligimesega.
Seda palume Kristuse, meie Issanda läbi. Aamen.

*Lauritsapäeval, 10. augustil
meenutatakse Roomas 258. a
märtrisurma surnud diakon Laurentiust.
Pilt internetist*

JUHTKIRI

Haapsalus möödub suvi kiire tempoga. Alles pidasime juuni alguses põialt, et jaaniõhtu tuleks ilma sajuta ning suvesooja rannarõõmu saaks parajalt pikalt nautida. Ja juba algabki august – kuldsete viljaväljade õnnistusrikas ning kukeseene- ja õunakoogilõhnaline suve kokkuvõte.

Suured suvised muusikasündmused täitsid juulis meie mõlemad kirikud rohkearvulise kuulajaskonnaga. Kohtusime kaugelt tulnud külalistega ja kirikud olid avatud teelistele. Suvekuude õnnistuseks on ka võimalus pisut hinge tõmmata ning jõudu koguda sügiseste ja talviste viljakate tegevuste jaoks. Seepärast kajastab ka Johannese Sõnumite augustikuu leht toimunut ning eelolevaid sündmusi võimalikult kokkuvõtlikult, et sügisel oleks jaksu taas asuda pikemaid lugusid avaldama. Juulis lahkus igavikku Eesti kaasaja suurim teoloog ja vaimulik Toomas Paul. Tema mälestusele on põhjust ka selles numbris väärilist tähelepanu osutada. Algas ju tema vaimulikuna teenimine siitsamast Läänemaalt Ridala kogudusest.

Head lugemist ja kohtumiseni kirikus!

Mart Salumäe
koguduse õpetaja

*Südasuvine vaade Haapsalu Jaani kirikule.
Foto: Mart Salumäe*

SISUKORD

KOGUDUSE AUGUSTIKUU TEGEVUSKAVA.....	3
TAASISESEISVUMISPÄEVA AVASTUSRETK.....	4
KAUNID MEESHÄÄLED JA SUUR ÖÖMUUSIKA	5
LUGUDEGA MAITSERÄNNAKUD JAANI KIRIKUS.....	6
KUUSALUS MEENUTATI JOHANNA SALUMÄED.....	7
EHTE TÄNAVA MAJA RENOVEERIMISTÖÖD.....	8
IN MEMORIAM TOOMAS PAUL.....	9
KUULAMIS- JA VAATAMISSOOVITUS.....	13
FOTOMEENUTUSI JUULIKUUST.....	13
SÜNNIPÄEVAD AUGUSTIS	15
EELK HAAPSALU PÜHA JOHANNESE KOGUDUS	16
TOIMETUS	16

KOGUDUSE AUGUSTIKUU TEGEVUSKAVA

- P, 2. aug** kl 11 jumalateenistus armulauaga. 10. pühapäev pärast nelipüha. Teema: „Ustavus Jumala andide kasutamisel”. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja Kalle Jätsa, organist Lia Salumäe (toomkirik);
kl 15 Augustibluusi kontsert „Kui tahad olla hea”, esinevad Kelli Uustani, Ain Agan ja Paul Daniel. Pilet 15 € / festivalipass (toomkirik);
kl 17 katoliku missa (toomkirik).
- N, 6. aug** kl 19 Reisikoori proov (Jaani saal).
- R, 7. aug** kl 9 hommikupalvus. Teenib õpetaja Mart Salumäe. (Jaani kirik);
- L, 8. aug** kl 12–16 avatud kirikukohvik Leib ja Lugu (Jaani kirik, torn ja kirikuaed);
kl 13 ja 15 muusikalised rännakud, Frida F. Ingesdatter orelil. Sissepääs vaba annetusega (Jaani kirik).
- P, 9. aug** kl 11–15 avatud kirikukohvik Leib ja Lugu (Jaani kirik ja kirikuaed);
kl 13–15 avatud torn (Jaani kirik);
kl 11.30 jumalateenistus armulauaga. 11. pühapäev pärast nelipüha. Teema: „Soosinguajad”. Teenivad õpetaja Mart Salumäe, vikaarõpetaja Kristel Engman, organist Lia Salumäe (Jaani kirik);
kl 14 muusikalised rännakud, Frida F. Ingesdatter (nyckelharpa) ja Lea Salumäe (orel, laul). Sissepääs vaba annetusega (Jaani kirik).
- E, 10. aug** kl 20 Itaalia katedraalimuusika Haapsalu toomkirikus. Esinevad vanamuusikaansambel Hortus Musicus ja metsosopran Aule Urb, kunstiline juht Andres Mustonen. Pilet 20/15 € Piletitaskus ja tund enne algust kohapeal (toomkirik).
- K, 12. aug** kl 20 Eesti Rahvusmeeskoori kontsert „Pärt ja Tormis”, dirigent Mikk Üleoja. Pilet 20/15 € Piletitaskus ja tund enne algust kohapeal (toomkirik).
- N, 13. aug** kl 20 aasta dirigentide kontsert. Esinevad üle-eestiline meeskoor Homme, dirigent Kuldar Schüts ja kammerkoor Avis Animi, dirigendid Leiu Ryland-Jones ja Danny Zhizhong Xie. Pilet 15/10 € Piletitaskus ja tund enne algust kohapeal (toomkirik).
- R, 14. aug** kl 9 hommikupalvus. Teenib õpetaja Mart Salumäe (Jaani kirik).
- P, 16. aug** kl 11 jumalateenistus armulauaga. 12. pühapäev pärast nelipüha. Teema: „Enese läbikatsumine”. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja diakon Tiina Kütt, organist Lia Salumäe (toomkirik);
kl 18 kirikukontsert GLORIA! Barokkmuusika öhtu Haapsalu toomkirikus. Esinevad Eesti Segakooride Liidu koor, Eesti Noorte Sümfooniaorkester, Tuuri Dede (metsosopran), Yena Choi (sopran), dirigent Lodewijk van der Ree. Pilet 25 € / 20 € (toomkirik).
- N, 20. aug** väljasõit eestpalvekogudusse Kadrinasse. Eelregistreerimine ja info: Lia 5303 9835.
- R, 21. aug** kl 9 hommikupalvus. Teenib õpetaja Mart Salumäe (Jaani kirik).
- L, 22. aug** kl 19 kontsert „Oma maale, omade hulka”, esineb Alen Veziko. Pilet Sviby eelmüügist 22/19 €, enne algust kohapeal 30 € (Jaani kirik).
- P, 23. aug** kl 11 jumalateenistus armulauaga. 13. pühapäev pärast nelipüha. Teema: „Jeesus – meie aitaja”. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja Teno Ilves, organist Lia Salumäe (toomkirik).
- R, 28. aug** kl 9 hommikupalvus. Teenib Siim Kallas (Jaani kirik);
kl 23.45 Valge Daami aja kontsert „Öövalguses”, esinevad Canzone lastekoor, neidude-naiskoor, koori vilistlased ja instrumentaalsambel, dirigent Ulrika Grauberg. Pilet kultuurikeskuse kassas 10 € / 5 €, enne algust kohapeal 15 € / 8 € (toomkirik).
- L, 29. aug** kl 17 Valge Daami aja orelikontsert. Esineb Frida F. Ingesdatter. Sissepääs vaba annetusega (toomkirik).
- P, 30. aug** kl 11 jumalateenistus armulauaga. 14. pühapäev pärast nelipüha. Teema: „Meie ligimene”. Teenivad emeriitpiiskop Tiit Salumäe ja vikaarõpetaja Kristel Engman, organist Lia Salumäe (toomkirik);
kl 12.45 palvus De la Gardie hooldekodus. Teenib emeriitpiiskop Tiit Salumäe.

TAASISEISESVUMISPÄEVA AVASTUSRETK

20. augustil ootame Haapsalu koguduse liikmeid, vabatahtlikke kaastöölisi ja koguduse sõpru traditsioonilisele taasiseseisvumispäeva reisile.

Sel korral võtame suuna Harju- ja Virumaale, et külastada viit omanäolist pühakoda, tutvuda nende ajaloo ja arhitektuuriga ja kuulda, kuidas elavad sealsed kogudused.

Meie teekond algab hommikul kell 8 ning Haapsallu jõuame tagasi orienteerivalt kell 19.30.

Reisil saame muu hulgas teada:

- mille poolest on **Saku** kirik Baltikumis ainulaadne;
- milline mälestusmärk asub **Jüri** kiriku aias;
- mis ese **Kadrina** kirikus on ligikaudu sama vana kui kirik ise;
- millise aadlisuguvõsaga on seotud **Iiumäe** kabel;
- kelle süda on maetud **Kuusalu** kiriku altariruumi seina sisse.

Meil on hea meel, kui reisile tulevad kaasa ka koguduse sõbrad ja külalised. Ühine teekond, kohtumised ja vestlused rikastavad ja avardavad horisonti. See päev annab meile kõigile võimaluse astuda välja argirutiinist, avastada Eesti kirikute rikkalikku pärandit, kohtuda teiste koguduste inimestega, lasta end inspireerida ning jagada üksteisega rõõmu ja osadust.

Toitlustamine

Hommikusöögi palume enne teeale asumist kodus süüa.

Lõunaks ootab meid Kadrina koguduses maitsev supp, kook ja kohv.

Õhtupoolikuks võib soovi korral väikese eine kaasa võtta, sest reisiplaanis poepeatust ei ole.

Reisi hind ja registreerimine

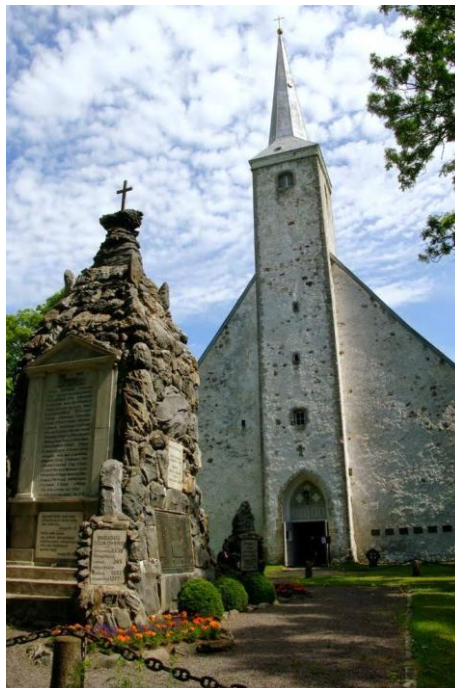
Omaosalus transpordi ja lõunasöögi kulude katteks:

- koguduse liikmetele ja vabatahtlikele kaastöölisele 25 €
- lastele 10 €
- külalistele 40 €

Registreerimine hiljemalt 10. augustiks haapsalu@eelk.ee või tel 5303 9835 (Lia).

Korraldajate nimel

Maria Strauss

Kadrina Katariina kirik pärineb 15. sajandist.

Foto internetist

KAUNID MEESHÄÄLED JA SUUR ÖÖMUUSIKA

Kindlasti võiks Haapsalu Vanamuusikafestivali igast kontserdist kirjutada eraldi loo. Olgu siinkohal esitatud väike ülevaade kahest kontserdist.

25. juulil esinesid toomkirikus Ühendkuningriigi tenor Guy Cutting ja meie oma bariton Alvar Tiisler. Soliste toetas ansambel Floridante, mida korraldajad ise nimetavad mõnusalt muiates festivali „majabändiks”. Kõlasid aariad ja instrumentaalpalad barokiaja missadest, oratooriumidest ja ooperitest. Kavas oli ajastu suurkujude Johann Sebastian Bachi ja Georg

Friedrich Händeli, aga ka nende eelkäija, inglise helilooja Henry Purcelli looming. Kontsert toimus apostel Jaakobi ehk rahvakalendri järgi jaagupipäeval. Pärimuse järgi viskab Jaagup siis külma kivi vette ja suvi hakkab pisikeste sammudega taanduma. Olgu, kuidas on, aga selle õhtu muusika pidi küll ka hinges paiknevad „külmakolded” üles soojustama.

*Alvar Tiisler, Guy Cutting ja ansambel Floridante
Foto: Sabine Burger*

*Concerto Copenhagen esinemas toomkirikus.
Foto: Sabine Burger*

26. juulil oli festivali lõppkontsert „Eine kleine Festmusik” (väike peomuusika – sks k). Esines Concerto Copenhagen Taanist, kollektiiv, mis on rõõmustanud festivalipublikut õige mitmel korral. Esitati muusikat, mis 18. sajandi teisel poolel oli lahutamatuks koostisosaks koosviibimistel, luues elegantse ja meelelahutusliku tausta. Kontserdi põhitelje moodustas Wolfgang Amadeus Mozarti „Väike öömuusika”, mida kanti ette uues kuues ehk seades. Nimelt olid keelpillidele lisatud puhkpillid, mistõttu oli teose

täpne nimi nüüd „Suur öömuusika”. Teose osade vahel esitati Franz Joseph Haydni, tema noorema venna Michael Haydni ning Georg Druschetzky ja Josef Mysliveceki loomingut. Viimased kaks olid pärit praeguse Tšehhi aladelt, mis toona kuulus Habsburgide impeeriumi. Tänapäevaks üpris unustatud nimed, kuid siis sama tuntud kui Mozart ja vennad Haydnid. Ja veel üks tähelepanek: meie „Kiriku laulu- ja palveraamatus” on koraal nr 247, mille viisi autor on Michael Haydn.

Helge esitusmaneeriga muusikat nautides võis tajuda Viini ja Salzburgi salongide lühtrite sära ja seal valitsevat õhustikku. Muusika toidab, aitab luua õiget meeleolu ja ühendab.

Vanamuusikafestival on selleks korraks läbi. Selle loo ilmumise ajal on Haapsalus valitsejaks bluusimuusika, aga muidki žanre on augusti ja edaspidigi oodata. Hoitagu vaid silmad lahti ja kõrvad kikkis!

Tiia Laar

LUGUDEGA MAITSERÄNNAKUD JAANI KIRIKUS

Tornikohvikus 2025
Foto: Kristel Engman

Mis juhtub, kui kokku saavad hõrgud ja huvitava ajaloo road, põnevad lood, muusika ja inimesed? Seda saab kogeda 8.–9. augustil Haapsalu kodukohvikute päeval, kui Jaani kirikus avab taas ukseid kirikukohvik Leib ja Lugu.

Jaani kirikus saavad neil päevil kokku mitmed rännakud: maitserännakud, lood, mis viivad rändama eri ajastuisse, ja muusikalised rännakud.

Kohviku menüü on inspireeritud vaimulikust kokaraamatust „Piibel Köögis. Maitserännakud Haapsalust Pühale Maale”, kus kohtuvad pühakirja lood ja eri maade toidutraditsioonid.

Laupäeval ootab külastajaid supipuhvet, kus saab rännata maitsete kaudu paljudesse maailma paikadesse. Palveränduri supp kosutab teekäijat ja annab jõudu järgmisteks sammudeks. Türgi pulmasupp toob lauale idamaise pidusöögi meeleolu. Lääitse-odrakuubisupp on aga lihtne, toitev ja ajatu kooslus, mille juured ulatuvad kaugele minevikku. Lombardia porgandisupp üllatab oma komponentidega ja ulatub tagasi 16. sajandisse, paavst Pius V koka Bartolomeo Scappi kööki.

Supi kõrval pakume koduseid *focaccia*'sid. Samuti saab nautida Tiiu kapsapirukat. Magusasõpru rõõmustavad Tagalahe luigepesad, Tiiu lapsepõlvest pärit halvaa-küpsisekook, toorjuustukook ning gluteenivaba toortatarull Hildegard Bingeni vürtsidega.

Nii nagu paljudes kodudes, algab pühapäev kirikuski pannkookidega, sest mõned head traditsioonid lihtsalt väärivad hoidmist. Lauale jõuavad ka rukkivalad Saardu küla heeringamäärdega ning Karjala pirukad munavõiga.

Joogivalikus on lisaks mullusele lemmikule, alkoholivabale mohiitole, sommeljee Kalev Vapperi valitud veinid.

Maitserännakute kõrval saab ette võtta ka muusikalisi rännakuid. Laupäeval kell 13 ja 15 kõlab kirikus Frida F. Ingesdatteri esitatav orelimuusika. Pühapäeval kell 14 kohtuvad muusikas *nyckelharpa*, orel ja laul. Esinevad Frida F. Ingesdatter ja Lea Salumäe.

Pühapäeval kell 11.30 on Jaani kirikus armulauaga jumalateenistus, kus räägime samuti ihu- ja hingetoidust.

Mõlemal päeval saab uudistada kiriku kellatorni ning kaasa osta viimaseid kokaraamatu „Piibel Köögis. Maitserännakud Haapsalust Pühale Maale” eksemplare.

Kirikukohvik on avatud laupäeval kell 12–16 ja pühapäeval kell 11–15. Ootame osa saama Jaani kiriku erilisest atmosfäärist, põnevaist lugudest, pühalikust muusikast ja erilistest maitserännakutest!

Kirikukohviku toimkond

KUUSALUS MEENUTATI JOHANNA SALUMÄED

Kuna Haapsalu kogudust on juba üle poole sajandi teeninud Eduard ja Johanna Salumäe järeltulijad, siis avaldame ka meie koguduse infolehes loo juulikuus Kuusalus toimunud sündmusest. Artikkel ilmus ajalehes Sõnumitooja.

*Eduard ja Johanna Salumäe
Foto erakogust*

koolitee algas 1924 Tartu 9. Algkoolis ja jätkus 1930–1935 Tartu Tütarlaste Gümnaasiumis. 1935–1936 töötas ta Puurmanis kodukooliõpetajana. Samal sügisel asus ta tööle Tartus Mathieseni trükikojas käsilao õpilasena, õppis 1937–1939 Tartu Tööstus-Majanduskoolis ning sooritas 1941 trükitoölise eksamid. See töö lõppes sama aasta suvel Eestisse jõudnud sõja tõttu. Pärnu kirikunoorte päeval 1937 algas tutvus Eduard Näkiga. 29. aprillil 1939 laulatas õp Harri Haamer Tartu Pauluse kirikus Johanna ja Eduardi abielu. Ühiseks perekonnanimeks sai Salumäe.

Esimene poeg Rein sündis 18. märtsil 1940. Järgnesid väga rasked sõja-aastad. 1942 oli Eduard Saksa abiteenistuses, põgenes ja

oli Soome sõjaväes. Sõja ajal sündis kolm last: 16. veebruaril 1942 Rutt, 28. augustil 1943 Ester ja 19. veebruaril 1945 Ivar-Jaak. Uus ajajärk algas 1945, kui usuteaduse üliõpilane Eduard asus teenima Paistu kogudust. Tütar Lea sündis 6. novembril 1948. Kirikutööle pühendunud pere elas Kodaveres 1950–1952,

25. detsembril 1951 sündis Tartus poeg Tiit. Lühikest aega oli pere Tarvastus ning 1953 algas pikk elutöö suures ja aktiivses Kuusalu koguduses. 13. märtsil 1963 lapsendati poeg Mart. Johanna ja Eduard on kristlikus õpetuses üles kasvanud seitse last. Johanna oli aktiivne

Pühapäeval, 19. juulil oli Kuusalu Laurentsiuse kirikus Johanna Salumäe 110. sünniaastapäevale pühendatud muusikaline tänapalvus „Kas mäletad...”. Palvusel laulis Salumäe pere ühendkoor, ainus nii suur perekoor Eesti kirikus. Esinesid ansamblid ja solistid. Loeti Johanna ja Eduardi kirju ja jagati mälestusi. Muusika ja laul on ühendanud suguvõsa läbi aastakümnete.

Johanna abikaasa Eduard Salumäe oli aastatel 1953–1985 Kuusalu koguduse õpetaja.

Nimi Johanna on armastatud ja populaarne.

Rahvastikuregistri andmetel on 2026. aasta 1. jaanuari seisuga Eestis 1170 naisel eesnimi Johanna. Heebrea keeles tähendab see „Jumala armu” – nimi on seotud tugevuse, usaldusväärsuse ja jumalikkusega.

Johanna sündis Tartus 16. juulil 1916 müürsepp Mihkel Enno ja Liine-Marie Enno (n-na Pääsukene) perekonnas teise lapsena. Lapsepõlv oli ilus, rahulik ja soe. Isa viiulimäng ja laulmine andsid muusikaarmastuse kogu eluks. Johanna

Salumäe suurpere Kuusalu kirikus 19. juulil 2026.

Foto: Tõnu Salumäe

suhtleja ja valiti lasterikka pere emana kooli lastevanemate komitee juhiks. Johanna jäi leseks 13. juunil 1985, kui abikaasa Eduard suri ootamatult Tapa kirikus.

Johanna kirjutas kogumikus „Meie pere lugu” 2004: „Olen võinud elada täisverelist ja vaimses mõttes rikast elu, vaatamata rasketele aegadele sõja ja sellele järgnenud ligi 50 aastat kestnud Vene okupatsiooni tõttu. Õnneliku elu eest võlgnen tänu Loojale ja vanematekodule. Isa ja ema piiritu armastus Jumala, oma pere ja kaasinimeste vastu on andnud kindluse ja kaitstuse tunde. Kuigi oleme pidanud väga väikeste materiaalsete võimalustega toime tulema, ei ole meie pere kunagi nälga tundnud. Oleme õppinud suurt rõõmu ja tänulikkust tundma väiksemastki hoolimise ja abi väljendamisest. Kodust on antud kaasa usk Jumalasse, oskus ja tahe tööd teha, ise toime tulla ja vajadusel teisi aidata. Seda oleme püüdnud ka oma lastele edasi anda.”

Johanna 100. sünniaastapäevaks koostas tema lapselaps, õpetaja Peeter Paenurm koos ema Estriga raamatu „Vanaema pildialbum”. Sissejuhatuses kirjutab Ester: „Pilt ütleb rohkem kui sada sõna, on targad tõdenud. Seda on osatud mõista ja arvestada, kui aegade jooksul on ikka tehtud pilte – fotografeeritud. --- Meie ema elas väga huvitavat ja rikast elu, kuid ka rasket ja keerulist elu.”

Poeg Tiit Salumäe
Piiskop emeeritus

EHTE TÄNAVA MAJA RENOVEERIMISTÖÖD

Tööd ajaloolise pastoraadihoone renoveerimisel jätkuvad.

Foto: Mart Salumäe

Juulis jätkusid ajaloolise pastoraadihoone renoveerimise tööd, mille käigus renoveeritakse hoone otsaseinad. Tööde kogumaksumus on tänavu kokku 65 000 €. Lisaks Muinsuskaitseameti ja Haapsalu linna toetusele on kogudusel vaja sellel aastal koguda projekti omafinantseerigu katteks veel 10 000 eurot annetusi, et kõigi vajalike töödega sügiseks valmis saada.

Kes on valmis annetama 2000 €, saab töid teostada omanimelise uksega, 1400 € annetaja saab toetada oma nimelise aknaga. Kes annab 230 €, saab oma nimega aknaruudu. Ukse, akna ja aknaruudu annetajate nimed jäädvustatakse nimesiltidega vastava ukse

või akna juures. Kes teeb nimelise annetuse vähemalt 50 €, kantakse toetajate nimekirja.

Annetusi saab teha sularahas koguduse kantseleis või ülekandega koguduse pangakontole: EE811010602003965006 (SEB), EE442200001120274032 (Swedbank), EELK HAAPSALU PÜHA JOHANNENE KOGUDUS. Selgituseks palume märkida kas „uks”, „aken”, „aknaruut”, või „Ehte 4 toetaja” ning isiku/isikute nimi/nimed või juriidilise isiku nimetus, kelle nimel annetus tehakse. Kõigi annetuste kohta edastab kogudus info Maksu- ja Tolliametile, et annetaja saaks tehtud annetuselt tulumaksusoodustust. Sularahas tehtud nimeliste annetuste korral palume samal eesmärgil teatada koguduse kantseleile ka oma isikukood.

Õnnistust ja rõõmu soovides
Mart Salumäe

IN MEMORIAM TOOMAS PAUL

29.10.1939–15.07.2026

*Õpetaja Toomas Paul
Tallinna Jaani kirikus.
Foto internetist*

Ajast on igavikku kutsutud EELK titulaarpaost, teoloogiadoktor ja emeriitõpetaja Toomas Paul, kes sündis 29. oktoobril 1939. Isa Arved Paul oli Ridala koguduse õpetaja 1956–1960. Lapsepõlv möödus sõja ajal. Isa oli Saksa armees ja selle tõttu oli vangistatud Stalini ajal 1944–1946. Koolitee algas Kursi algkoolis ja noorus möödus Ridalas. Isa Arved Paul oli Ridala koguduse õpetaja 1956–1960 ja on maetud koos abikaasaga Ridala kirikuaeda. 1960 alustas Toomas Paul õpinguid EELK Usuteaduse Kõrgemas Katsekomisjonis, ordineeriti õpetajaks 20. detsembril 1961 ning oli 1960–1968 Ridala Püha Maarja Magdaleena koguduse õpetaja Martna koguduse hooldaja.

1968–1986 oli ta Saaremaal Valjala koguduse õpetaja, Saarte praost ja hooldas mitmeid kogudusi. 1993 valiti ta Tallinna Jaani koguduse õpetajaks, jäi emerituuri 2004 ja jätkas koguduses abilisena kuni lahkumiseni. Ta oli 1988–1990 Tallinna praost.

1971 kaitses ta Usuteaduse Instituudis magistratöö „Iustificatio sola gratia Jeesuse tähendamissõnades” ning 1994 Tartu Ülikoolis doktoritöö „Eesti piiblitõlke ajalugu. I osa”.

Toomas Paul on kirjutanud mitmeid raamatuid. Nimetan „Uus Testament ja psalmid ehk Vana Testamendi laulud” EELK Konsistoorium, 1989 ja 1990. Mahukas „Eesti piiblitõlke ajalugu” 1999. „Iga raamat avab uue akna” 2025. Toomas Paul on saanud palju autasusid: 1997 – Tallinna teenetemärk; 1998 – Riigivapi IV klassi teenetemärk; 2004 – EELK aukiri ja kuldrist; 2005 – Eesti Punase Risti I klassi teenetemärk; 2006 – Eesti Rahvuskultuuri Fondi elutöö tänuauhind; 2006 – EELK II järgu teeneterist; 2006 – Maarja medal; 2008 – Tallinna Jaani koguduse tänumärk.

Mina tutvusin Toomas Pauliga lapsepõlves Ridalas ning meie koostöö jätkus mitmes valdkonnas ja komisjonis. Ta oli üks Piibli tõlkija ja meil oli ühistöö Eesti Piibliseltsis. Toomas Paul oli paljudes Eesti luteri kiriku vastutusrikastes ülesannetes: konsistooriumi assessor, kirikukogu liige, mitme kirikliku komisjoni liige ning osales lauluraamatu, agenda ja piiblitõlke küsimuste lahendamises. Tema töö ulatus kaugele üle Eesti piiride. Viimastel aastatel kohtusime palju kordi Tallinna Diakooniahaiglas, mis oli Toomas Pauli viimane kodu siin maailmas.

Toomas Paul meenutas oma Ridala aega:

Töötasin Lääne praostkonnas aastatel 1960–1968. Algul ainult Ridalas, pärast aseõpetajaks ordineerimist 1961. a toomalaupäeval lisaks Martna ja paar aastat hiljem ka Lihula

hooldajaõpetajana. See oli aeg, mil nõukogude võim hakkas kirikut administratiivsete vahenditega kägistama. Hoonetemaksu ja kindlustusmaksu äkiline 10–15-kordne tõstmine lõi kogudustel hinge kinni, ja Hanila kogudus andis alla. Haapsalu rajoonis võeti partei direktiive väga tõsiselt. Mul on meeles, kui 1963. aastal tuli Haapsalu Rajooni TSN Täitevkomitee sekretär sm Lembit Kask mu juurde koju ning andis lugeda trükimasinal paljundatud venekeelsed paberid, mida tulevat täitma hakata. Näiteks keelati laste ristimine kodus. Kui olin paberid läbi lugenud, küsisin ka endale. Ei, seda ei saa, korraldused tuleb meelde jätta ja täita. Hea küll. Aga ta süda ei jäänud rahule ja ta küsis, kas ma ikka sain aru, et annetusi ei tohi mujal vastu võtta kui kirikuhoones, seega ei tohi keegi raha koguduse jaoks anda kantseleis. Kinnitasin, et sain küll aru, aga see mind ei hirmuta – kirikuni on meilt vaid 700 meetrit, võtan võtme ning lähen liikmeannetuse toojaga kirikusse. Tema, et ei tohi! Mina: aga kus see kirjas on? Ei mina lase kedagi rahaga tagasi, kui mul on seaduse järgi õigus kirikus annetus vastu võtta! Jäime eri meelt, kumbki ei andnud alla.

Sm Kask nõokis kirikut igat moodi. Näiteks surnuaiapühade luba tuli nädala keskel järgmiseks pühapäevaks ning kõigile kogudustele samaks päevaks. Mis mul muud üle jäi, võtsin jalgratta, hiljem istusin Martna koguduselt kingiks saadud mootorrattale ning sõitsin läbi kõik kihelkonna külad ja riputasin bussipeatustesse ning muudesse kogunemiskohtadesse üles plakatid: „Haapsalu Rajooni TSN Täitevkomitee loal (nr, kuupäev) toimub tuleval pühapäeval kell ... kiriklik surnuaiapäeva jumalateenistus”. Algul kartsin, et välireklaami tegemise pärast tõuseb pahandust, aga ei midagi – ju siis ei olnud pealekaebajaid.

Selliseid lugusid võiksin rääkida lõputult. Eks kogu nõukogude elu oli anekdoot. Näiteks jõulupuu küünlad tuli valmis osta suvel, sest sügisel kadusid nad letilt ja tulid uuesti välja 27. detsembril.

Vaimuliku tegevus oli laveerimine ja piiride kompamine. Valetamine ja vingerdamine. Olgu taevas armuline tolle aja kirikuõpetajatele!

Aga loomulikult on ka hoopis teistsuguseid mälestusi. Näiteks üks metsavaht andis igaks jõuluks igavesti uhke kuuse Ridala kirikusse, oma maja ümbritsevast hekidest, ning tõi ise ka kohale. Koguduse liige ta ei olnud, aga kuuse kinkimine oli asi, mida tema sai tagakiusatud kiriku heaks teha, ja seda ta tegi. Selliseid salajasi abilisi oli, ning nende tõttu suutis kirik vastu panna. Tasugu taevas neile tagasihoidlikele heategijatele, kelle nimesid keegi siin ilmas ei tea ega meenuta!

Eestlased on uskmatu rahvas, aga miks huvitavad neid usuasjad sedavõrd, et iga usuteemaline artikkel leiab netis kirglikku kommenteerimist?

Oleneb, kuidas vaadata ja mida „uskmatuseks” pidada. Mu meelest eestlased ei ole uskmatu rahvas, vaid vastupidi, väga-väga religioosne rahvas. Kõige vaadatavam tõsielusaade on nõidade võistlus „Selgeltnägijate tuleproov”, mida jälgib veerand miljonit eestlast igal neljapäeva õhtul.

EMOR-i 1992. aastal läbiviidud küsitlus näitas: 30% Eesti elanikest uskus paranähtustesse ja ligi 5% väitis neid ka ise kogenud olevat. Kätega ravimise võimalikkusse uskus 58%, astroloogiasse 50%, maaväliste olendite külaskäike 46%, selgeltnägemisse 38%, telepaatiasse ja reinkarnatsiooni 22%.

Soome Akadeemia ja EMOR-i 1998. aasta küsitluse järgi uskus astroloogiasse 45% ja reinkarnatsiooni 27% Eesti elanikest — eesti naistest uskus horoskoopesse 53%. Kõige usinam paranormaalsete nähtuste austaja on 25–34-aastane kõrgharidusega eestlanna.

2005. aasta Eurobaromeetri uuringu kohaselt usub vaid 16% eestimaalastest Jumala olemasolu, mis on madalaim näitaja Euroopas (Euroopas keskmiselt 52%). Kuid – tervelt 54% eestimaalastest usub aga „mingisuguse vaimu või elujõu” olemasolu, mis on kõrgeim näitaja Euroopas (üldiselt 27%).

Need arvud läbi kahe viimase aastakümne näitavad, et nõukogude võim oli edukas kiriku kui organisatsiooni lammutamisel ning ristiusu väljajuurimisel. Rahvausu vastu ta ei võidelnud, ja nii see õilmitseb. Eesti „ateist” on vaktsineeritud ja immuunne traditsioonilise kristluse suhtes. Ta on antiklerikaal, kes kardab kirikut ja Kristust nagu kuradit, aga on aldis uskuma aurasid ja avataarasid, ingleid ja indigolapsi.

Piiskopid Toomas Pauli sarga ümber auvalves
23. juulil Tallinna Jaani kirikus.

Foto erakogust

Just eestlaste suur usklikkus tingib ägedat reaktsiooni pisimalegi kristluse elumärgile. Toomas Haug on seda väga ilusasti kirjeldanud oktoobrikuu Loomingus oma essee „*Mein Kampf* Eesti moodi”: „Ristofobide puhul on üsna ilmne, et nende jaoks tõuseb päike alati Paala lahingule järgnenud kurva päeva hommikul. Möistagi on nad tublide rahvuslastena ränga kaotuse üle nõrkinud ja valmis kohe ristirüütelitele uuesti kallale kargama. See on väga tähelepanuväärne ajanihe tänapäeva inimese teadvuses ja selles väljendub kahtlemata eesti rahvuslik omapära – säilitada ligi

800 aastat värsket viha, mitte lasta meeleolul langeda, mitte unustada ussisõnu ja kohe esimesel võimalusel rünnata kõige suuremat risti. See juba on midagi. *Respect*, ütleksid vanad eestlased. Seda eestipärasest nähtusest nüansseerib huvitavalt Asko Künnapi ja Andrus Kivirähki intervjuu „Eesti Päevalehes”, kus nad tutvustavad Kivirähki romaani „Mees, kes teadis ussisõnu” järgi tehtud lauamängu. Intervjuus peegeldub kogu nähtus nagu maailm veepiisas. Mõlemad Lembitu sõdalased tunnevad silmanähtavat rõõmu, et nüüd on vähemalt lauamängus võimalik maha põletada kirikuid ja kloostreid.”

Mis jõud toob Eesti rahva jõuluajal peaaegu *in corpore* kirikusse?

Harjumuse jõud. Magusad mälestused, nõukogude ajal keelatud jõulude nostalgiline meenutamine. „Tõelised” on jõulud ainult mälestustes. Lapse kogemused jäävad talle kogu eluks kõige kaunimateks ning määravad selle, mille kordumist loodetakse.

Kui ma 1986. aastal Tallinna Jaani kirikusse tulin, siis peeti kirikus kolm jõuluõhtu teenistust, kirik oli puupüsti täis, kokku kulus 10 000 laululehte. Viimane, kell 20 algav teenistus oli praktiliselt keskkoolinoorte päralt. Nad olid kole uhked, et julgevad tulla kirikusse, ja kambaga tulles ei olnud põhjust repressioone karta. Tartus lisandus Peetri kirikus peetud teenistusele veel võimalus minna leitnant Kuperjanovi hauale küünlaid süütama ning õrritada julgeolekumehi – vahel mõni võeti vahi alla ka ning visati ülikoolist välja. Igal juhul oli see põnev.

Aga ajad muutuvad. Jõulud on nüüd riigipühad, isegi jõululaupäev. Tänapäeval tuuakse koolid enne jõuluvahetust kirikusse aktus-kontserti tegema. Üksteise järgi astuvad altari ette õpilaste kollektiivid ning esitavad oma laule. Teised kuulavad. Vahel palutakse ka pastoril öelda lisaks direktori kõnele vaimulik tervitus. Selgelt on näha, et mingit põnevust ei ole, osa käib õues suitsu tegemas. Jõulujumalateenistustel näeb mõnevõrra tavalisest rohkem lapsi, aga noor rahvas ei tule. Milleks? Seda, mida seal loetakse või tehakse, näeb telekastki.

Meenutustel on üks ühisjoon – jõulud lisasid midagi argielus puuduvat. Näib, et jõuludel – ja üldse pühadel – ei ole meie elus õiget rolli seepärast, et elu on heaks läinud. Kunagi oli küünla valgus tõepoolest valgus, aga elektrilampide kõrval on ta leek kahvatu. Võib ju korraks muu valguse välja lülitada ning nautida võbelevat küünlavalgust, aga see on siis pigem hämaruse ihalemine. Ja mida sa ikka unistad jõululauast, kus tohib „oma käega ossi võtta”, kui liha võib süüa iga päev!

Enam ei ole vaja oodata. Lapsed ei pea ootama jõuluvana, vaid on juba mitu nädalat päkapiku jaoks aknale pandud susse tühjendanud. Kinkima peab ka jõuluõhtul, aga järjest raskemaks läheb leida midagi mõistlikku, mis rõõmustaks ja üllataks. Reklaam püüab aidata ja tekitada uusi vajadusi, aga see ei ole see. Võib muidugi pahandada jõulude kommertsialiseerumise üle. Aga ega seda aega, kui kõik oli defitsiit ning kaneelipakk ihaldusväärne kingitus, ei tasu tagasi tahta.

Optimistlikud kirikujuhid usuvad, et eesti rahvas on jõuluusku, et „jõulud ja jaanipäev on meie aasta teljeks”. Ei tea, kas jaanilaupäevane võiduparaad ning jaanituled on ikka kristliku sisuga. Ja ma kahtlen väga, kas see ei ole optiline silmapete, kui paistab, nagu tuleks jõulude ajal kirikusse kogu rahvas. 2009. aasta 1. märtsi seisuga oli Haapsalus 11 593 elanikku. Ma ei tea, võib-olla nemad käivad korralikult jõulukirikus. Ent pealinnas 406 341 elanikust (1.11.2009 seisuga) teevad seda küll vaid mõned tuhanded. Kui nad kõik tuleksid, kuhu nad ära mahuksid?

Kas kristlus on hädaohus – arenenud maailm muutub üha usuleigemaks? Kas on võimalik midagi muuta?

Martin Luther hoiatas 1524. aastal Saksa vürste: „Aga seda peate te teadma, et Jumala sõna ja arm on nagu paduvihm, mis ei tule sinna tagasi, kust ta on üle läinud.” Ta tuletas meelde, et Pauluse päevil oli see Väike-Aasia kohal, XVI sajandiks ei olnud seal enam kristlasi alles jäänud. Õnnistusevihm oli tol hetkel Saksamaa kohal, aga – see läheb üle.

Võib-olla on Euroopa armuaeg otsa saanud. Jeesus nuttis Jeruusalemma pärast: „Kui sina ometigi täna taipaksid, mis rahuks vaja! Ent nüüd on see sinu silmade eest peidul. Sest päevad tulevad sinu peale, mil su vaenlased teevad sinu ümber valli ja piiravad sind ja vaevavad sind igalt poolt ja lõhuvad su maani maha, ja su lapsed sinu sees, ega jäta kivi kivi peale, seepärast et sa ei ole taibanud oma soosingu aega” (Lk 19: 42–44).

See näib ebaõiglane, aga – Piibli järgi ei ole kõik ajad ühesugused. Mõnel ajal on kergem Jumalat leida kui teisel. „Et need, kellele rõõmusõnumit esmalt kuulutati, ei ole sinna sisse astunud oma sõnakuulmatuse pärast, siis Ta määrab jälle ühe päeva *tänaseks* päevaks, kui Ta nii pika aja pärast Taaveti kaudu ütleb, nõnda kui eespool osundatud: *Täna, kui teie Tema häält kuulete, ärge minge põikpäiseks!*” (Hb 4:6j).

Kristlus on ainult näivalt egalitaarne, tegelikult on ta süngelt elitaarne. Mulje nivelleerimisest või vastuvõtutingimuste kaotamisest tuleb sellest, et ristiusk ei tunnistanud kehtivaid jaotusi ning rekruteeris kõigist ühiskonnakihtidest neid, „kellel kõrvad on kuulda”. Eeldused Jeesuse kutse vastuvõtmiseks olid lihtsalt teistsugused kui edukuse jaoks tolleaegses juudi või helleeni maailmas ning seetõttu võisid seni marginaalsed isikud osutada sobivaiks.

Usklikke inimesi selle sõna rangemas tähenduses – selliseid, kes taotlevad tingimatut Jumalat tema enda pärast – ei ole ühelgi ajal olnud palju. Jeesus ütleb Tooma evangeeliumis: „Ma valin teid, ühe tuhandest ning kaks kümnest tuhandest” (TE 23). See muidugi ei tähenda, et teised oleksid täiesti kõrvale jäetud. Nende puhul: „Kes iganes annab teile juua kas või karikataie vett selle nime peale, et te olete Kristuse omad, tõesti, ma ütlen teile: ei ta jää oma palgast ilma!” (Mk 9:41). Aga nii see on, nagu Paulus ütleb: „usk ei ole igamehe asi” (2Ts 3:3).

Ühelgi viisil ei ole õnnestunud ristiusku välja juurida, mingi promill jääb ikka alles. Jeesus ei loodagi leida masse, kui ta esitab küsimuse: „Kui Inimese Poeg tuleb, kas ta maa pealt usku leiab?” (Lk 18,8). Usk on äärmiselt individuaalne fenomen. Seega on ainus küsimus, millel selle külje pealt on mõtet: kas ta tulles leiab seda *minul*?

Emeriitpiiskop Tiit Salumäe

Kaasvõitlejad Toomas Pauli haua juures Tallinna Rahumäe kalmistul.

Foto erakogust

Hüvastijätt lapsepõlvesõbra ja ametivennaga.

Foto erakogust

KUULAMIS- JA VAATAMISSOOVITUS

Juulis lahkus meie hulgast EELK teenekas vaimulik, teoloog, publitsist ja akadeemik Toomas Paul. Augustikuu kuulamiseks ja vaatamiseks pakun esmalt Vikerraadio sarjast „Ööülikool” kuulata saate, kus Toomas Paul räägib sellest, milleks meile on vaja usuõpetust. Vaatamissoovituseks on sarjast „Plekktrumm” saade Toomas Pauliga.

Ööülikooli saadet saab kuulata siit:

<https://vikerraadio.err.ee/799417/ooulikool-toomas-paul-milleks-meile-usundiopetus>.

Plekktrummi saadet saab vaadata siit:

<https://jupiter.err.ee/1098380/plekktrumm-toomas-paul>.

Head kuulamist ja vaatamist

Mart Salumäe

FOTOMEENUTUSI JUULIKUUST

2.–4. juulil olid Haapsalu toomkirikus Valgete Ööde Festivali kontserdid.

Hans Christian Aavik (viilul), Triinu Piirsalu (viilul), Liisa Randalu (vioola), Andres Kaljuste (vioola), Theodor Sink (tšello) ja Johannes Välja (tšello)

Foto: Mart Salumäe

16. juuli õhtul toimus toomkirikus soomekeelne armulauaga palvus, mille pidasid Kalajoe koguduse õpetaja Kari Alkolahti ja õpetaja Mart Salumäe.

*Kalajoe koguduse grupp koos vaimulikega Haapsalu toomkirikus.
Foto: Heino Kahem*

24. juulil külastas Haapsalu Jaani kirikut EAÕK Haapsalu piiskop Damaskinos koos saatjaskonnaga kreeka õigeusu kirikust. Õpetaja Mart Salumäe tervituse tõlkis soome rahvusest piiskop lahkelt eesti keelest kreeka keelde.

*Õpetaja Mart Salumäe ja piiskop Damaskinos Haapsalu Jaani kirikus.
Foto: Ene Salumäe*

SÜNNIPÄEVAD AUGUSTIS

1. august	Anne Julge	75
	Tõnu Järve	
2. august	Eva-Maria Kollom	
4. august	Tarmo Engman	55
	Anne Kalberg-Sägi	
	Ats Lehtmets	
	Kaarel Kõuts	
5. august	Eha Toomsar	87
	Sirje Jätsa	
8. august	Tiiu Mihelson	
9. august	Kauri Kliss	
10. august	Margi Martin	
	Rael Ojasoo	
11. august	Katarina Reiljan	
12. august	Vaike-Lisette Soostar	93
14. august	Matti Talbonen	
15. august	Tiit Taavits	40
16. august	Sirje Lämmergas	
	Ene Talbonen	
	Sten Marcus Testmann	
	Jonar Ilves	
	Elsa Küla	
18. august	Anneli Randla	
19. august	Mihkel Kõre	
21. august	Aita Kaur	83
22. august	Hannes Alttoa	
	Moona Ojasoo	
24. august	Kasso Kaasik	
	Lea Salumäe	
25. august	Kairi Kliss	
26. august	Loviise Vare	
	Deliise Vare	
27. august	Grethel-Rosiine Simson	
28. august	Lilija Kuusemäe	
	Andres Huul	
29. august	Laura-Liisa Leit	
	Ricko Leit	
31. august	Leini Vahtras	
	Markus Jätsa	

**PALJU ÕNNE JA ROHKET ÕNNISTUST
SÜNNIPÄEVALASTELE!**

EELK HAAPSALU PÜHA JOHANNENE KOGUDUS

Kantselei 473 7166, Kooli 6, 90501 Haapsalu
Õpetaja 5346 7922
E-post haapsalu@eelk.ee
Koduleht haapsalu.eelk.ee
Facebook facebook.com/Haapsalukirik
Pangakonto EE811010602003965006 (SEB), EE442200001120274032 (Swedbank),
IBAN EE037700771009920397 (LHV)
EELK HAAPSALU PÜHA JOHANNENE KOGUDUS
Registrikood 80210533

Koguduse kantselei avatud kolmapäeval ja reedel kell 10–14.

Kohtumine koguduse õpetajaga palume varem kokku leppida.

Koguduse infokiri Johannese Sõnumid saadetakse soovijaile e-postiga. Palume teie abi, et infokirja saaksid võimalikult paljud huvilised. Teatage soovijate e-posti aadressid koguduse kantseleisse. Ootame lugejate kaastöid, küsimusi ja ettepanekuid, millest Johannese Sõnumites lugeda soovitakse.

Jaani kirik alates 17. maist avatud laupäeviti kell 11–17 ja pühapäeviti kell 13–16.

Toomkirik on avatud pühapäeviti kell 10–12.30. Piiskopilinnuse muuseumi kaudu saab kirikut külastada K–P kell 10–18. Koguduse külalistele on toomkirik ja Jaani kirik avatud ka ettetellimisel.

EELK tegemistest saab lugeda e-kirik.eelk.ee, eelk.ee ja www.eestikirik.ee.

TOIMETUS

Mart Salumäe	mart.salumae@eelk.ee , 5346 7922
Tiit Salumäe	tiit.salumae@eelk.ee
Kristel Engman	engmankristel@gmail.com
Lia Salumäe	salumae.lia@gmail.com
Maria Strauss	mariastrauss@gmx.de
Andra Kirna	andra@kirna.eu
Sirje Jätsa	sirjejatsa2@gmail.com
Anne Vooremaa	annevooremaa933@gmail.com
Heli Tammik	vanakaru11@gmail.com

Koguduse häälekandja ilmub alates septembrist 2008.

Issand, Sina tead, et kõik me soovime maa peale rahu!